

Umhverfis-, orku- og loftlagsráðuneyti
Skrifstofa umhverfisgæða

Sent í samráðsgátt
Reykjavík, 31. janúar 2026

Efni: Umsögn Bændasamtaka Íslands um drög að nýjum lögum um stjórn vatnamála, mál nr. S-254/2025.

Bændasamtök Íslands þakka veitt tækifæri til að veita umsögn um drög ráðuneytis umhverfismála að nýjum lögum um stjórn vatnamála.

Það sýnist ljóst að frumvarpsdrögin, sem byggð eru á vatnatilskipun¹ Evrópusambandsins, flóknustu löggjöf sambandsins á sviði umhverfismála, varði hagsmuni félagsmanna Bændasamtakanna með ýmsum hætti.² Hægast er um það að vísa til umsagnar eða sérálits fulltrúa ýmissa en ónefndra 32 félagasamtaka á samráðsgáttinni, dags. 28. janúar 2026,³ þar sem kemur fram að þessi misserin séu rekin mál af ýmsum aðilum á lægri dómstigum gegn íslenska ríkinu. Í þeim málum er tekist á um margs konar leyfi, veitt á liðnum árum, til starfsemi sem áhrif hefur á grunnvatn og yfirborðsvatn, þar með talinn strandsjó – að ástand viðkomandi vatnshlota sé þar ómetið. Eru þá ónefndar þær framkvæmdir sem nú eru í undirbúningi. Af þessu að dæma virðist vel til þess fundið að leitast sé við að styrkja innleiðingu vatnatilskipunarinnar og vatnaáætlunar með frumvarpi þessu sem og þeim ýmsu leiðbeiningum og tækniskýrslum sem Umhverfis- og orkustofnun hefur gefið út með sérhæfðum stofnunum ríkisins.

Því fyrirkomulagi vatnsverndar sem felst í meginreglunum um banni við hnignun vatnsgæða og að ná skuli settum markmiðum fyrir einstök vatnshlot innan hvers vatnahrings þarfnast ekki sérstakra athugasemda við en það hefur verið framkvæmdin sem veldur vandkvæðum og er umhugsunarverð. Gert er ráð fyrir vöktunaráætlun og söfnun upplýsinga frá starfsleyfishöfum o.fl. Í 1. málsl. 1. mgr. 13. gr. frumvarpsdraganna segir þessu tengt að í „*landfræðilegu upplýsingakerfi sem rekið er af stjórnvöldum skal gerð grein fyrir afmörkun, umhverfismarkmiði, ástandi og álagi á vatnshlot.*”

Auðsjálega þarf að takast á við afleiðingar þess að í gildandi vatnaáætlun hefur verið frestað afmörkun vistfræðilegra gæðapátta og þar með markmiða fyrir tiltekna gerðir vatnshlota, án þess að fyrirvari hafi verið um það gerður við töku vatnatilskipunar í EES-samninginn. Þá ber skráning

¹ Sbr. tilskipun nr. 2000/60/EB, um aðgerðaramma bandalagsins um stefnu í vatnamálum.

² Vert er að hafa í huga að fyrir liggur að framkvæmdastjórn Evrópusambandsins er nú að *endurskoða vatnatilskipunina*, með sérstakri áherslu á einföldun og aðgerðir til að bregðast við mögulegum flöskuhálsum. Markmiðið er að styðja við hringrásarstefnu og tryggja aðgang að mikilvægum hráefnum fyrir sambandið, samhliða því að vernda umhverfið og heilsu almennings.

³ Sjá hér: <https://samradapi.island.is/api/Documents/de5ea363-4efc-f011-9bd5-005056bce7e>

í vatnavefsja Veðurstofunnar þess merki að mikið og kostnaðarsamt átak þarf til að bæta þekkingu og síðan skráningu á ástandi vatnshlota.

Gera verður þá kröfu til stjórnvalda að þetta ástand verði ekki hinum ólíklegustu framkvæmdum að fótakefli vegna óskýrs réttarástands en í því skyni má benda á vandlega rökstuddan stjórnsýsluúrskurð, dags. 20. nóvember 2025, um stækkun Sigöldustöðvar⁴ og nýlegan dóm EFTA-dómstólsins, dags. 16. desember 2025, um vatnstöku í þágu landeldis á Vogaheiði í Vogum.⁵

Bændasamtökin benda jafnframt á að gildandi vatnaáætlun tekur ekki mið af sérkennum íslenskra grunnvatnskerfa. Þau eru um margt frábrugðin vatnakerfum á meginlandi Evrópu, þar sem grunnvatn streymir að verulegu leyti á yfirborði og þar sem það hefur safnast saman. Við slíkar aðstæður á sér stað mjög hæg endurnýjun á meðan hér á landi rennur grunnvatn að mestu neðanjarðar og endurnýjast því langtum hraðar. Óhjákvæmilega mun nýting grunnvatns ávallt hafa einhver áhrif á vatnshlot, en aðalatriðið er að vatnshlotið nái að nýju jafnvægi eftir að nýting hefst og að áhrif séu afturkræf. Að mati samtakanna, sér í lagi út frá landeldinu, er brýnt að nýta grunnvatn við strendur landsins fremur en að láta það renna til sjávar engum til gagns.

Bændasamtök Íslands hafa ekki frekari athugasemdir við frumvarpsdrögin að sinni. Fulltrúar samtakanna eru þó að sjálfsögðu reiðubúnir til frekara samráðs um þau atriði sem rakin eru í umsögninni og önnur þau atriði er varða frumvarpsdrögin.

Virðingarfyllt,
f.h. Bændasamtaka Íslands

Margrét Ágústa Sigurðardóttir,
framkvæmdastjóri

Katrín Pétursdóttir,
lögfræðingur

⁴ Sjá hér: <https://uua.is/urleits/57-2025-sigolduvirkjun/>

⁵ Sjá hér: <https://eftacourt.int/download/7-25-judgment-2/?wpdmdl=11200>.